

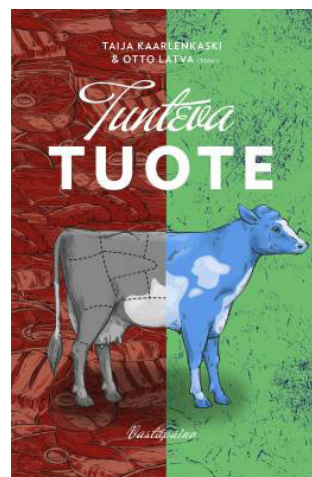
Kirja-arviot

Kone, kärsimys, kulttuuri: ihmistieteellistä eläintuotannon tutkimusta

Kaarlenkaski, Taija ja Otto Latva (toim.). 2022. *Tunteva tuote. Kuinka eläimistä tuli osa teollista tuotantoa?* Tampere: Vastapaino. 382 sivua.

Heidi Henriikka Mäkelä

T*unteva tuote* on oivallinen nimi oivalliselle kirjalle. Otsikko on suora käänös sosiologi Rhoda Wilkien käyttämästä käsitteestä *sentient commodity*, jolla viitataan eläimeen ja tämän ruumiiseen osana markkinalogiikkaa. Käsillä oleva artikkelikokoelma vastaa otsikkoaan, sillä se luotaa eläimen roolia suomalaisessa eläintuotannossa hyvin kattavasti. Kirjan artikkelit käsittelevät aihetta niin historiallisesta kuin nykypäivänkin perspektiivistä. Artikkelikokoelma sitoutuu lähtökohdiltaan kansainväliseen posthumanistiseksiin luokiteltavan kulttuurisen eläintutkimuksen periaatteisiin: vaikka kokoelman kirjoittajat tulevat ihmistieteellisiltä eli lähinnä humanistisilta ja yhteiskuntatieteellisiltä aloilta, ovat he pyrkineet pitämään tuntevan, aistivan ja tietoisin eläimen kirjoittamisen keskiössä. Tehtävä ei ole helppo, sillä kaikki kirjoittaminen, tutkiminen ja analyysi peilautuu väistämättä ihmisen tulkinnan läpi, ja eläimen pitäminen keskiössä onkin vääjäämättä samalla ihmisen ja eläimen välisen dikotomian ja monilajisen kulttuurisen kanssakäymisen purkamista.

Perinteentutkija Taija Kaarlenkasken ja historioitsija Otto Latvan toimittama artikkelikokoelma on hieno esimerkki siitä, miten rikkaan ja monipuolisen kokonaisuuden voi saada, mikäli kokoontuu avoimen monitieteisesti yhden asian äärelle. *Tuntevan tuotteen* keskiössä on eläin ja suomalainen eläinteollisuus, ja jokainen artikkeli käsittelee aihetta hieman eri näkökulmasta ja samalla aina uuden tulokulman siihen tarjoten. Tätä on artikkelikokoelma parhaimmillaan: kokonaisuus muodostuu toisiaan täydentävistä osasista, ja kirjan rakenne on tarkkaan pohdittu ja loogisesti etenevä.

Tuntevan tuotteen aihe on erittäin ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti merkittävä. Samalla se on myös ristiriitoja, kuumia tunteita ja erittäin syviä kulttuurisia rakenteita herättävä ja paljastava. Artikkelikokoelma on tyyliltään akateeminen ja pohjaltaan vankalla

tutkimusmaaperällä lepäävä, mutta sen teksteissä on myös jonkinasteinen aktivismin sävy, joka syntyy jo pelkästään aihevalinnasta ja erityisesti eläimen keskiöön nostavasta näkökulmasta. Tällainen näkökulma aiheuttanee polarisoituneissa keskusteluissa yhtäällä vihaa ja kahtaalla ylistystä. Nopealla googlauksella en löytänyt muuta juuri tähän kirjaan liittyvää internetkeskustelua kuin vain akateemisista kuvioista nousevaa, mutta samantapaisista aiheista kirjoittaneen, viime vuosina julkisuudessa esiintyneen eläinfilosofi Elisa Aaltolan some-tileillä tunteet käyvät kuumina. Aaltolan (2022) tietokirja *Esseitä eläimistä* onkin ehkä jonkinlainen aikalaisparalleeli *Tuntevalle tuotteelle*, tosin sillä erotuksella, että Aaltolan tyyli on suurelle yleisölle suunnattu, henkilökohtainen ja poleeminenkin, kun taas käsillä olevassa artikkelikokoelmassa aihetta lähestytään enemmän viileän akateemisesti. Yhtä kaikki, 2020-luku on tuonut eläinteollisuuden ja sen ongelmat yhä enenevässä määrin sekä kuluttajan että tutkijan tietoisuuteen, ja *Tuntevaa tuotetta* voikin pitää reaktiona yhtäaikaisesti sekä ilmastokriisikeskusteluihin että humanistis-yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ”käänteisiin”, joissa korostuvat materiaalisuus sekä ihmiskeskeisyyden ja tietämisen tapojen kritiikki.

Kärsimyksestä kirjoittaminen ja lukeminen ei ole helppoa

Artikkelikokoelma jakautuu viiteen osaan. Ensimmäinen näistä käsittelee eläintuotannon historiaa Suomessa, toinen pureutuu tuotantoeläimen käsitteen määrittelyihin, kolmas lähestyy aihetta teknologisen prosessina, neljäs keskittyy tuotantoeläinten (visuaaliseen) esittämiseen ja viimeinen tuo esille eläinaktivismin kysymyksiä. Rakenne on looginen, ja artikkeleista muodostuu koherentti kokonaisuus. Harvemmin artikkelikokoelmat tarjoavat lukukokemuksen, jossa tuntuu, että toinen toistaan timmimmät artikkelit seuraavat toisiaan juuri oikeassa järjestyksessä. *Tunteva tuote* kuitenkin rakentuu näin, ja tämä on lukijalle nautinnollista.

On kuitenkin mainittava, että pelkästään nautinnollinen ja miellyttävä lukukokemus ei ole: jotkut kirjan artikkelit tuovat eläimen kärsimyksen niin lähelle lukijaa, että tunnereaktio saattaa olla melko voimakaskin. Vanhan liiton kasvissyöjänä ajattelin ennen kirjan lukemista marinoituneeni jo kaikenlaisissa liemissä ja kuulleeni kaiken ja täten suhtautuvani kirjan lukemiseen viileän rationaalisesti, mutta esimerkiksi Tiina Ollilan teurastamisen teknologiaa käsittelevä artikkeli vaikutti yöuniin. ”Tainnutuskehdon” kaltaisen terminologian diskursianalyttinen luenta toi vaikuttavan eläväksi sen, miten kielenkäyttö, kärsimys ja kuolema nivoutuvat toisiinsa.

Folkloristina pysähdyin myös Liisa Kasken ja Otto Latvan turkiseläinten tuotantoa 1800-luvun Suomessa käsittelevän artikkelin äärelle. Artikkelissa käytettiin aineistona myös kansanperinnettä koskevia arkistoaineistoja ja esimerkiksi kalevalamittaisia runoja. 1800-luvulla kerätyllä, erityisesti mytologiaan liittyvällä folklorella on ollut viime vuosina tendenssi nousta hieman mystifioituun tai glorifioituun rooliin sekä yhteiskunnallisissa että posthumanistisissa keskusteluissa, ja esimerkiksi kalevalamittaisesta runoudesta on haettu vastauksia nykyajan polttaviin ongelmiin kuten kaupungistuneiden ihmisten heikentyneeseen luontosuhteeseen tai ilmastonmuutokseen (ks. Mäkelä 2023; Parkkola 2023). Kasken ja Latvan artikkelissa ei kuitenkaan käy näin, vaan siinä tunnistetaan se tosiasia, että *perinne* voi itsessään olla väkivaltaista ja hyväksikäyttävääkin. Sama asenne säilyy läpi artikkelikokoelman: se ei haikaile menneisyyteen, vaan enemmän pyrkii osoittamaan erilaisia historiallisia polkuja, joita pitkin tähän pisteeseen on päädytty.

Lopuksi

Tunteva tuote kuuluu niihin teoksiin, jotka kaikkien pitäisi lukea. Jäinkin miettimään, miten tämän tutkimuksen tulokset saisi parhaiten levittymään yhteiskuntaan. Kaikki kunnia fyysisille kirjoille, mutta ei-avoimena julkaistut (sinänsä äärimmäisen tärkeit!) teokset saattavat jäädä pienten piirien hyllyihin. Tällaisenaan tutkimus tavoittaa varmastikin ne, jotka sen joka tapauksessa lukisivat, mutta en tiedä, tuleeko kirjaan törmättyä kuplan ulkopuolella. Tämä spesifi kirja kaipaisi ehkä rinnalleen jonkinlaisen muunlaisen formaatin, jotta tutkimuksen tulokset olisivat myös akateemisten piirien ulkopuolella saavutettavissa. Esimerkiksi podcast-sarja, jossa kaikki kirjan kirjoittajat kertoisivat vuorotellen tutkimuksestaan olisi äärimmäisen mielenkiintoinen, ja saattaisi vetää luokseen uusia kuulijoita.

Kaiken kaikkiaan *Tunteva tuote* on yksi parhaista vähään aikaan lukemistani tiedekirjoista. En ole kulttuurisen eläintutkimuksen osaaja, mutta ihailen niitä, jotka ovat. Ajattelen myös, että *Tuntevan tuotteen* kirjoittajat ovat tuoneet suomenkieliseen keskusteluun jotakin uutta, jolla on pitkät vaikutukset suomalaiseen humanistis-yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kenttään. Kenties – toivottavasti – toislajinen eläin hiipii pikkuhiljaa toimijaksi, taustaoletuksesi ja näkyväksi myös muilla tutkimusalueilla ja ennen kaikkea yhteiskunnassa, joka on mahdollistanut tuntevan eläimen näkemisen vain tuotannon osana.

Kirjallisuus

Aaltola, Elisa. 2022. *Esseitä eläimistä*. Helsinki: Into Kustannus.

Mäkelä, Heidi Henriikka. 2023. "Metsäjooga, metsään liittyvä uushenkisyysjakalevalaisen muinaisuuden muistaminen." Teoksessa *Kansanperinne 2.0: Sukelluksia 2000-luvun vernakulaariin kulttuuriin*, toimittaneet Kaarina Koski ja Tuomas Hovi, 134–169. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/tl.279>

Parkkola, Isla. 2023. *Kalevalan* toimijuus ja aikojen välinen vuorovaikutus Timo Parvelan fantasiatrilogiassa *Sammon vartijat*. *Lähihistoria* 2(1): 69–95.

Folkloristiikan dosentti Heidi Henriikka Mäkelä (FT, MuM) toimii tutkijana Helsingin yliopistossa Koneen Säätiön rahoittamassa hankkeessa *Aineellisuus, suullinen runous, myyttinen tieto ja eletty ympäristö – Materiality, Verbal Art, Mythic Knowledge and the Lived Environment* (PI: Frog). Lisäksi hän työskentelee kansanmusiikin lehtorina Taideyliopistossa. Mäkelä tutkii muun muassa aineettoman kulttuuriperinnön, kalevalaisuuden ja maiseman kysymyksiä nyky-yhteiskunnassa.